

Utbildningsdepartementet
u.registrator@regeringskansliet.se

Regeringens forsknings- och innovationspolitik

Institutet för språk och folkminnen (Isof) är en myndighet med en central roll för fördjupad kunskap och förståelse för språk och kulturer i Sverige. Isof vill betona vikten av att det finns möjlighet att bedriva forskning inom myndigheten och ekonomiska resurser för att genomföra detta. Isof vill även peka på vikten av högre utbildning och forskning inom myndighetens områden på landets universitet och högskolor. Inte minst gäller detta nationella minoritetsspråk, där det kan finnas behov av att införa riktade statliga forskningsstöd.

Institutet för språk och folkminnen

Institutet för språk och folkminnen (Isof) har enligt sin instruktion till uppgift att bedriva språkvård och på vetenskaplig grund öka, levandegöra och sprida kunskaper om språk, dialekter, folkminnen, namn och andra immateriella kulturarv i Sverige. Institutet ska bedriva forskning inom sitt verksamhetsområde och verka för ökad kunskap i samverkan med andra, exempelvis universitetet och högskolor.

Att det bedrivs forskning inom Isofs områden är en direkt förutsättning för att myndighetens verksamhet ska kunna vila på vetenskaplig grund. I många fall verkar Isof inom områden där forskning i mycket begränsad omfattning utförs av andra. Det är således av stor vikt att det finns möjlighet att kunna bedriva forskning inom myndigheten i syfte att fördjupa kunskapen inom våra ämnesområden och för att nödvändig teori- och metodutveckling kan ske i nära relation till den praktiska tillämpningen.

Isofs forskning finansieras huvudsakligen inom förvaltningsanslaget och anslaget 1:4 Forsknings- och utvecklingsinsatser inom kulturområdet. Härtill kommer externa forskningsanslag, vilka väsentligt stärker myndighetens möjlighet att bedriva forskning och forskningssamverkan med universitet och högskolor.

Isofs forskning bedrivs i nära samarbete med det omgivande samhället, såväl forskningsmiljön som det vidare språksamhället. Mycket forskning görs i samarbete med universitet och högskolor och Isofs forskare är ofta en aktiv part i universitetens forskningsmiljöer, där vi ofta har en unik möjlighet att bidra till externa aktörers forskningsuppdrag. Forskning publiceras i såväl nationella som internationella refereegranskade tidskrifter. Ett viktigt bidrag till samhällsnyttan är också myndighetens möjligheter att sprida forskning till samhället genom en mer allmän kunskapsspridning, t.ex. genom rapporter, webbsidor och mediemedverkan. Inte minst är flera av de samhällsliga utmaningar som på senare år präglat samhällsdebatten – identitet, tillhörighet och ett väl fungerande språksamhälle – centrala för Isofs forskningsverksamhet och därför en viktig aktör i kunskapsspridningen.

De nationella minoritetsspråken

Forskning om nationella minoritetsspråk, nationella minoriteter och urfolket samerna är fortsatt ett prioriterat område som behöver utvecklas. Myndigheten bedriver sedan länge språkvård inom nationella minoritetsspråk, och inom ramen för ett särskilt regeringsuppdrag har Isof inrättat språkcentrum för finska, jiddisch, meänkieli och romska. Ett språk används och utvecklas i sin samhällsliga kontext, och möjligheterna att tillägna sig, bruka och utveckla det påverkas av en komplex samverkan av många faktorer. För att stärka möjligheten för språkbärare att behålla, ta tillbaka och utveckla sitt språk är forskning inom området en nödvändighet. Området är starkt underbeforskat och bedrivs endast i mycket begränsad omfattning vid universitet och högskolor. Isof ser ett stort behov av intensifierade forskningsinsatser t.ex. rörande språkens utveckling, i vilka språkliga landskap och domäner är synliga, men också om metoder för språkrevitalisering och faktorer som påverkar språkbytesprocessen och möjligheterna till språkrevitalisering i Sverige. Isof bedömer därför att det är nödvändigt att det finns möjlighet till forskning och metodutveckling inom myndigheten kopplad till det tillämplande uppdraget.

Svenskan och det flerspråkiga språksamhället

Sverige är ett flerspråkigt samhälle. Allas rätt till såväl svenska som andra språk slås också sedan 2009 fast av språklagen. Men fortfarande behövs fördjupade kunskaper om både individers och samhällets flerspråkighet. Flerspråkigheten på arbetsplatser, i skolan och i civilsamhället i stort, liksom den enskildes möjlighet att delta som samhällsmedborgare är viktiga forskningsområden där det krävs forskningsinsatser för att befrämja ökad delaktighet och undvika marginalisering på arbetsmarknad och i övriga samhället

I det flerspråkiga samhället är även tillgången till svenska språket central. I språklagen slås fast att svenskan ska vara huvudspråk i Sverige, och att språket ska vara ”vårdad, enkelt och begripligt”. I det flerspråkiga svenska språksamhället är det av särskilt vikt att så

många som möjligt får tillgång till det gemensamma huvudspråket svenska, och att på vetenskaplig grund ge råd och rekommendationer om hur ett vårdat, enkelt och begripligt språk utformas för att skapa ett så demokratiskt samhälle som möjligt där alla kan delta på så lika villkor som möjligt.

Isof är en ledande aktör inom språkvård och har ett särskilt uppdrag att bygga upp och sprida kunskap om svenskan som samhällsbärande språk i relation till andra språk i Sverige. De språkliga rekommendationer som Språkrådet vid Isof ger ska vila på vetenskaplig grund och det förutsätter att det finns utrymme för att bedriva forskning i myndigheten och att det finns hög vetenskaplig kompetens.

Forskningen fokuserar framförallt svenskan i relation till både individers och samhällets flerspråkighet, som exempelvis språket på arbetsplatser och i det offentliga rummet, men också inomspråkliga faktorer som rör begriplighet, tillgänglighet och språkförändring. Tyngdpunkten ligger på den offentliga svenskan.

Språkteknologi

Isof medverkar i uppbyggnaden av de nationella och internationella forskningsinfrastrukturerna Nationella språkbanken och SWE-CLARIN (Vetenskapsrådet 2017-00626) som baseras på verktyg och metoder i gränslandet mellan språkteknologi och AI. Dessa metoder behöver utvecklas och anpassas särskilt med hänsyn till forskningsmaterial på svenska och andra språk i Sverige, i synnerhet de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket som har särskilt skydd i lag. En långsiktig finansiering av denna verksamhet har därför avgörande betydelse både för forskningens och språkanvändningens framtida möjligheter, liksom för utvecklingen av digitala tjänster och verktyg som kan användas av alla oavsett språk- och funktionsvariationer.

Kulturarvsforskning

Isof ser ett stort behov av ökad forskning utifrån myndighetens arkivsamlingar: dels för att möta det ökade samhälleliga intresset för dialekter, namn och folkminnen, dels för att öka förståelsen för immateriella kulturarv. I samhällsdebatten kopplas föreställningar om hur det var förr ofta ihop med samtidspolitiska frågor; kulturarvet utgör således en kunskapsbank, en resurs när beslut ska fattas i samtiden eller inför framtiden. Forskning utifrån institutets omfattande samlingar kan här utgöra en motvikt till de förenklade föreställningar som ofta lyfts fram. Samlingarna visar på nyanser, mångfald och inte minst på förändring över tid. De utgör en närmast ousinlig källa för förståelsen av immateriella kulturarv som process, vilket innebär att kulturarv inte bara är något som *finns* utan något som *görs* och att det vi idag uppfattar som kulturarv de facto består av värdesatta urval från det förflutna, urval som kan användas för att ena och skapa samhörighet eller det

motsatta. Här har Isof och dess forskningsverksamhet en viktig uppgift att fylla.

Isofs samlingar som forskningsinfrastruktur

Myndighetens dialekt-, namn- och folkminnesarkiv utgör viktiga källor till kunskaper om det förflutna och om samtiden. Samlingarna synliggör både det folkliga kulturarvets och det svenska språkets och även i viss mån de nationella minoritetsspråkens) kontinuitet, förändring och variation i Sverige, från 1800-talet och framåt.

Under de senaste decennierna har delar av Isofs äldre samlingar tillgängliggjorts digitalt. Merparten av samlingarna finns dock endast i analogt format. En intensifierad satsning på att digitalisera, tillgängliggöra och utveckla nya digitala verktyg för att utforska Isofs samlingar är därmed nödvändig. Härigenom skulle innehållet i arkiven bli mer tillgängligt för forskningen, den intresserade allmänheten samt närings- och föreningslivet. Med hjälp av digitala verktyg kan dessutom nya frågor ställas till samlingarna – också av forskare och forskningsinriktningar som tidigare haft svårt att använda materialet.

En stor del av Isofs samlingar rör 1800- och det tidiga 1900-talet. Myndigheten ser därför även ett stort behov av att genom riktade och forskningsstyrda insatser intensifiera den redan pågående dokumentationen av vår tids språk och kultur, både för att stärka nutida forskning men också för framtiden. Dokumentationen bör särskilt inrikta sig mot grupper som är underrepresenterade i de äldre samlingarna, t.ex. arbetare, barn och unga, stadsbor och minoriteter.